

3 1761 07973792 0

UJ
2630
E7
atlas

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

<http://www.archive.org/details/erdlyrmeik00rd>

ERDÉLY ÉRMEI.

KÉPATLASZ.

KÖZLI

DR. ÉRDY JÁNOS,

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA RENDES TAGJA, ÉS A MAGYAR NEMZETI MUZEUM RÉGISÉGTÁRÁNAK ŐRE.

A M. TUDOM. AKADEMIA KIADÁSA.

PESTEN.

EGGENBERGER FERDINÁND MAGYAR AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

M. D. CCC. LXII.

CT
2630
E
H

Előszó.

Tiszteld a múltat jelenünkben s tartsd a jövőnek.
Emlékek nélkül nemzetnek híre csak árnyék.

Néhai Weszerle József, a magyar kir. Egyetemnél rendes történettanár, mint a történelembe avatott férfiú, jól tudta, mennyi fényt vetnek a hazai érmek történeteinkre: emlékeink ezen gyöngyeit szinte harmincz évig gyűjtögeté. Utóbb magyar éremtani munka kidolgozásához és kiadásához készült, mely nagyszerű, de nálunk még most is nehéz föladatán folyvást dolgozott. A mit Hevenesi, Kaprinai, Pray és mások kézírataiban, éremtani s történeti kiadott munkákban e szaktudományhoz tartozót, jót rosszat talált, azt nagy gonddal mind kijegyezte. Hogy tervezett munkáját elsielve tökéletlenül ki ne állítsa: inkább nem fogott annak kidolgozásához; hanem adatokat gyűjtött szakadatlanul és készült nagyszerű tervének kiviteléhez.

Az Árpád származatu királyok érmecseit 1821—1822. évek között kezdé rajzoltatni s kisebb negyedréti rézlapokra vésetni; de ügyes rajzolója s vésnöke Szárnyai Antal, bankjegy készítés miatt a Pest vármegyei börtönbe került, és Weszerle a már megindított rézlapjainak vésését Knopp izraélita folytatá, ki mivel diáknak nem tudott, ki nem javítható s azért nem is használható véseményeket készített.

Miskovics Mózes, Bujanovics Lukács ügyvéd irodájában volt gyakornok, Szárnyait, mint műbarátját azelőtt gyakran meglátogató s arra fordítá minden gondját, hogy annak éremrajzolási s vésési tisztább modorát tulajdonává tegye. Weszerle Miskovicsra bízta az érmek félbe szakadt további rajzolását és rézlapokra vésését. Ez folytatá a megkezdett kisebb negyedréti rézlapok kiállítását 1831. évig.

Weszerle, ki teljességre törekedett, rézlapjainak kiállítása közben azt tapasztalá, hogy a koronként fölfedezett és napfényre került, nem csekély számú érmek pótlékul vagy toldalékul többé nem adhatók: azért új, nagyobb negyedréti, az eredeti példányokat híebben előállító, egyszinezetű, vagy mint mondjuk egyöntetű rézlapokat kezdett vésetni, melyeken Miskovics, hosszas gyakorlat után 1831. évtől 1838-ig, Weszerle által megálapított rendszert követve, szakadatlanul dolgozott.

Weszerle, magyar éremtani rendszerét, mely sokban eltér az eddig követett rendszertől, nem jegyezte föl, azt egyedül a kiállított rézlapok tüntetik elő s e következő:

IV

I. Az Árpádok korszaka, 1000—1301. évig . . . XX. rézlap. 717. érmecs.
E rézlapok szegélybe foglalvák; de a többi következő
rézlap mind éketlen üres szélű.

II. Vegyes nemzetségi korszak, 1301—1527. . . XVII. „ 299. érem.

III. Habsburg nemzetségi 1527—1780. és

IV. Lotharingi korszak 1780—1835. . . XXXVI. „ 440. „

V. Erdély, 1551—1835. . . XXI. „ 261. „

VI. Városok, helyek, közönségek és tár-
sulatok. . . V. „ 79. „

VII. A magyarok és azon külföldiek. egy-
korú vagy utóbb megújított fémerei (Medaille)¹⁾, kik
nálunk hivatalt viseltek. vagy máskép szerepeltek. . XXXVII. „ 288. fémer.

VIII. Királyainktól, vagy azok nevére a
királyfiaktól, mint sclavoniai vezérektől veretett ér-
mek. Ezek nem a magyarországi tartományok, ha-
nem, ha a bánok csekély számu érmeit kivesszük²⁾, a
magyar királyok érmei sorába tartoznak; mert Erdély
és Sclavonia, Magyarországnak alkotmányos részei.

IX. Dalmátország.

X. Boszna máskép Ráma.

XI. Szerbia máskép Rascia.³⁾

XII. Oláhország (Valachia, vagy Romulia).

XIII. Moldvaország, hajdan Cumania.

XIV. DVCATVSVALORISHVNGARIAE.

és AD BONITATEM AVREIHVNGARICI. fölriratú
külföldi aranyok.

Együtt: . . . V. „ 119. érem.

És így összesen: . . . CXLI. rézlapra 2.197. vésett
magyar és ezekhez közelebb vagy távolabb rokon érem példány állott földolgozásra
Weszerle előtt készen, mikor nagyszerű készületeinek kivitelét 1838. évi jul. 29-kén
szorgalmas életének 57. évében megakasztá a halál.

¹⁾ A fémer műszó úgy ered fémből (metallum), mint czímer alakult a czím szóból.

²⁾ Ilyen a † MONETA. NICOLAI. BANI. köriratú. E Miklós bán I. Lajos király alatt: Nico-
laus de Zeech Banus tolius Sclavoniae nevezet és czím alatt ismeretes.

³⁾ A boszna és szerb régi érmeiket 1858. évben bővebben és határozottabban ismertettük meg,
mint e rézlapokon soroltnak elő; mert az itt előadott rézlapok bővítés nélkül többé ki nem adhatók az
azóta fölfedezett és napfényre került példányok hiánya miatt. Az erdélyi XXI. rézlapot XXII. XXIII. és
XXIV. rézlapokkal kellett többítenem.

Jordán Terézia Weszerle József özvegye, néhai férjének görög és római, magyar és erdélyi valamint más gazdag éremgyűjteményeit, éremtani jegyzeteit, rajzait és véseményeit a m. n. Muzeumnak ajánlá megvételre. A Muzéum nemzeti kincseinek gyarapításában fáradatlan Horvát István ¹⁾ akkoron helyettes muzeumi igazgató, fölkarolta e kedvező ajánlatot, és 1841. évi jan. 19-kén József főherczeg nádornak, a m. n. Muzéum törvényes pártfogójának ²⁾ terjeszté föl az özvegy folyamodványát, melyben ez azon kívánságát is nyilvánítja, hogy néhai férjének éremtani munkáját a Muzéum szerzőjének neve alatt adja ki, melyből tíz példányt köt ki magának, vagy örököseinek. Azt vélte, hogy néhai férjétől teljesen bevégezett, sajtó alá kész munka maradt fenn; mert elmulaszták figyelmeztetni, hogy Weszerle azon köteteket, melyeket előmunkálatul hagyott így címezi: „Materialia collecta per Jos. Weszerle pro Numismatica Hungariae edenda.“ Az általa összegyűjtött kötetek csak jártas és ügyes szakértő által földolgozandó, bővítendő s helyenként igazítandó, összehalmozott nagy becsű adatokat tartalmaznak és nem sajtó alá kész munkát, melynek kiadásáról Horvát István fölterjesztésére 1841. évi mart. 4-kén kelt nádori válaszban ez olvasható: „Desideriorum ejusdem (recurrentis viduae) intuitu edendi operis numismatici per Jos. Weszerle concinnati propositorum, ubi adjuncta Musei admiserint, congruam rationem habitum iri.“ Miért nem engedték a Muzéum körülményei Weszerle rézlapjainak kiadását? Azt a következők teendik megfoghatóvá.

A szerződés megkötése s jóváhagyása után a leltározott és átvett Weszerle gyűjteményei a Ludoviceumba vitettek el; mert a már megvolt és időközben vétel és ajándok útján szerzett muzeumi gyűjtemények, az 1837. évben megkezdett Muzéum építése, de leginkább az 1838-ki vizáradás veszélyei miatt, részint a Ludoviceumba, részint Budára hordattak el. József főherczeg nádor a m. n. Muzéum törvényes pártfogója, 1840. évi octob. 21. Budán kelt leiratában írja Horvát Istvánnak: A m. n. Muzéum új épülete még az idén jó tető alá s az a jövő évben, mint remélhető annyira készen lesz, hogy a gyűjtemények, legalább némely része az illető termekbe elhelyeztethetik. Minthogy pedig az eddigi szekrények díszelenek és a mostani tudományos műveltséghez nem illelők: a termek új felszereléséről kell idején gondoskodnunk. Oda utasítom tehát stb.

A régiségtár gyűjteményeit 1846-ki octob. 6-kán a Ludoviceumból; azon évi novemb. 5-kén pedig Budáról hozattuk be, fennsőbb rendeletre a Muzéum új épületébe, hol a régiségtárnak üres termeiben ez osztály egész súlya vállaimra nehezkedék. A régiségtár gyűjteményeinek némely része, azért volt 1846-ban először, és 1850-ben másodszor polezokra s léczekre ideiglen fölállítva, hogy a tárgyakhoz és díszes termekhez illő bútort lehessen tervezni s készíttetni.

Az ide s tova hordás által összevegyült éremgyűjtemények halmazát, a kirendelt hivatalos ellenőr 1855. évi máj. 7-kén kezdte a lepecsételt ládákból kiszedni, minden kezébe került aranypéldányt mérlegezni, följegyezni s meghatározás, osztályozás

¹⁾ † 1846. jun. 13.

²⁾ † 1847. jan. 13.

VI

és rendezés végett átadni. Az ellenőrnek e nagyszerű muzeumi éremgyűjtemények számbavétele s átadása 1857. évi június 5-kéig és így két évnél tovább tartott.

A darabról darabra meghatározott, osztályozott, rendezett és s terem padolatára rakott nagyszerű éremgyűjtemények vagy ismét ládákbá kell, hogy kerüljenek, melyekben húsz évig heverték, vagy tárlószekrényekre kell szert tennünk; mert e gyűjtemények fölállítása czélszerű bútor hiányában lehetetlen.

Az éremgyűjtemények fölállítását b. Sina Simon nagylelkúsége tette lehetővé, ki előbb ezer forintot volt szives az illető helyre küldeni az éremtár felszerelésére, hol tervrajzaimat elidomtalaníták; utóbb 1857-ki máj. 10-kén részvéttel hallgatván meg a lelkes báró többnek jelenlétében panaszaimat, oly meghatalmazással vigasztalt meg, hogy az éremgyűjtemények termét belátásom szerint bútoroztassam föl, az illető mesteremberek árjegyzékeit irjam alá s utasítsam titkárához.

A tárlószekrényeket összeállító s felszerelő iparos mesterek szünetlen kopácsolásai közt fölállított éremgyűjtemények terme, 1860. évi július 10-kén nyitatták meg azoknak, a kiket szives részvét hozott ez öt évi fáradozás eredményének megtekintésére.

Nem az egész világ tárgyait és emlékeit gyűjtő Muzeumok, melyek régiek, hanem a nemzeti Muzeumok alapítása új eszme Európában, és e nemzeti Muzeumok között első a magyar nemzeti Muzeum, melynek Széchenyi Ferencz gróf 1802. évben volt alapítója. A külföldi nemzeti Muzeumok mind utóbbiak: a gréczi Joanneum 1811-ben, a prágai nemzeti Muzeum 1818-ban, a többi európai nemzeti Muzeumok mind utóbb alapítottak.

Valamint más nemzeti Muzeumok, úgy a magyar nemzeti Muzeumnak is főczélja: a jelesebb hazai emlékek gyűjtése s fenntartása, a hazai irodalom gyarapítása s a nemzeti műveltség. Az 1808: VII. 1827: 35. és 183³₆: XXXVII. országgyűlési törvények e czélját elég tisztán, világosan és igen helyesen határozták meg; mert a múlt idők emlékei magát a történetet és így a nemzet multját teszik láthatóvá; a hazai emlékek a nemzeti műveltségnek miként eszközei, úgy bizonyosságai is. Innen magyarázható, hogy a külföldi szakértő utazók a magyar nemzeti Muzeum régiségtárában keresik emlékeiben az egykori Magyarországot.

E nemzeti tudományos intézet nyomasztó, minduntalan változó s nyugtalan helyzetében, nem a törvények által eléje tűzött főczélját, hanem balirányt kénytelen követni, s e czéltévesztés oka nem csak annak, hogy e nagyszerű nemzeti intézetnek ninesen saját közlönye, értesítője vagy időszakirata, hanem oka annak is, hogy valamint eddig nem eszközölheté, úgy most sem foganatosíthatja Weszerle réznyomatainak kidolgozását. Nem is esodálhatni, hogy idegenek, gyakran követelő hangon rajzolgatják, mintázzák, fényképezik saját érdekökben, idegenek dolgozzák föl, idegen szempontból és külföldön ismertetik meg e tudományos intézetnek nagy becsű nemzeti kincseit. Weszerle rézlapjait is követelték már többféle úton; ezektől is meg akarják, nyereszkedés reményében fosztani nemzeti irodalmunkat.

Az erdélyi numistika két főosztályra szakad: érem- és fémertanra; mind a két osztály a kép- és írástant foglalja magában és segédtudománya az erdélyi történetnek, nemzékrendnek, czímer, pecsét és jelmeztannak.

Báthori Endre (1599) bibornok aranyairól egyedül Köleséri tesz említést¹⁾, utána mások is, melyekre Seivert megjegyzi: „Dubium est an unquam extiterint. Quidsi haec perigraphe sumta sit ex Sigillis infelicissimi huius Principis? Pecsétei után gyártották-e vagy másképp Báthori Endre aranyait és tábori tallérait? Az mindegy, annyit elég tudnunk, hogy azok, valamint Rhédey Ferencz (1657.) aranyai s réz krajezárai itt azért hagyattak ki: mert utóbb gyártott művek,

¹⁾ Auraria Romano-Dacica. Posenii et Cassoviae, 1780. 8. pag. 154.

Tartalom.

	Lap.	Réznyomat- és érem szám.
1. I. Ferdinánd.	1.	I. 1. 2. 3. 4.
2. II. János Zsigmond.	5.	I. 5. 6. 7. 15. 11. II. 1. 1. 8. 9. 10. 12. 13. 14. II. 2. 3. 4. 5. 6. II. 7. 8. 9. 10. II. 11. 12. 13. 14. III. 1. 2. 3.
3. Báthori István.	14.	III. 4. 5.
4. Báthori Kristóf.	17.	III. 6. 7. 8. IV. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.
5. Boeszkai Erzsébet.	20.	IV. 12.
6. Báthori Zsigmond.	21.	IV. 13.
7. Mihál Vajda.	29.	V. 1.
8. Székel Mózes.	30.	VI. 1.
9. Rudolf.	31.	V. 2. 3. 5. 4. 6. 7. VI. 2. 3. 4. 5. 6. VII. 1. 2. 3. 4. 5. 6.
10. Boeszkai István.	35.	VII. 7. 8. 9.
11. Rákóczi Zsigmond.	43.	VII. 10.
12. Báthori Gábor.	45.	VIII. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. VII. 11. 12. 13. 14. 15. 16. VIII. 8. 9. XXII. 1. VII. 17.
13. Bethlen Gábor.	55.	VIII. 10. 11. 14. 12. 15. 13. XXII. 2. 3. 4. IX. 9. XXII. 5. IX. 10.

	Lap.	Réznyomat- és érem szám.
13. Bethlen Gábor.	55.	XXII. 6. IX. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 11. XXII. 7. IX. 13. XXII. 8. IX. 1. 2. XXIII. 1. 2. IX. 14. 15. 16. 17. XXIII. 3. 4. IX. 18. XXIII. 5. IX. 19. 20. XXIII. 6. 7. IX. 21.
14. Brandenburgi Katalin.	81.	IX. 22. 23.
15. Bethlen István.	83.	IX. 24.
16. I. Rákóczi György.	84.	X. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. XXIII. 8. X. 8. 9. 10.
17. II. Rákóczy György.	91.	X. 11. 12. 13. 14. 15. XI. 1. 2. 3.
18. Baresai Ákos.	98.	XI. 4. 5. 10. 6. 7. 8. 9.
19. Kemény János.	103.	XI. 11. 12. 13.
20. Apafi Mihály.	103.	XII. 1. XIII. 1. XII. 2. XIII. 2. XII. 3. XIII. 3. XII. 4. 5. 6. 7. 8. XXIII. 9. 10. 11. XIII. 4. 6. 5. 7. 8. XXIV. 1. XIV. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. XIV. 8. 9. 10. 11. XXIV. 2. XIV. 12.
21. I. Lipót.	121.	XV. 1. 2. 3. 4. 5.
22. Tökölyi Imre.	126.	XV. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. XVI. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. XXIV. 3. XVI. 8. 9. 10. 11. 17. 12. 13. 14. 15. 16.
23. I. József.	130.	XVII. 1. 2. 3. 4. 5.
24. II. Rákóczi Ferencz.	134.	XVIII. 1. 2. 3. 4. 5.
25. III. Károly.	139.	XIX. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.
26. Mária Terézia.	152.	

	Lap.	Réznyomat- és érem szám.
26. Mária Terézia.	152.	XXIV. 4. XIX. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23.
27. II. József.	171.	XX. 1. 2 3. 4. 5. 6. 7. 8.
28. II. Leopold.	177.	XX. 9. 11. 12. 13. 14.
29. I. Ferencz.	179.	XXI. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13
30. V. Ferdinánd.	187.	XXIV. 5. 6.

KÉPATLASZ.

Ferdinand I.

Joan Sigism. Zapolya.

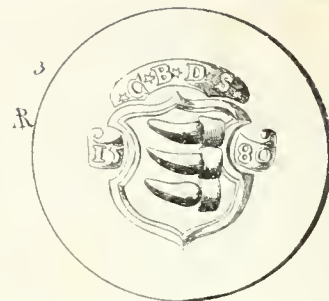
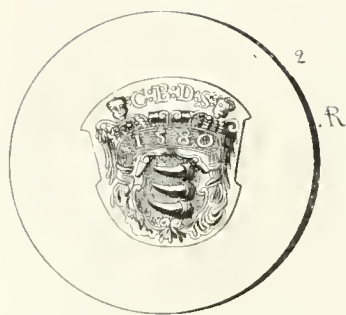

Steph. Bathori.

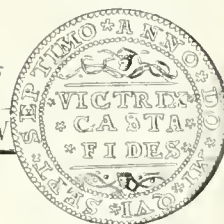

Christoph. Bathori.

Elisab. Beaskai

Sigism. Bathori

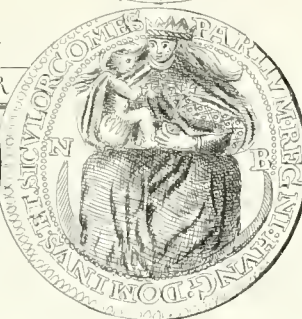
Rudolphi.

Tab. V

Steph: Bocskai.

Sigism. Rakoczi?

Fabr. Batthori

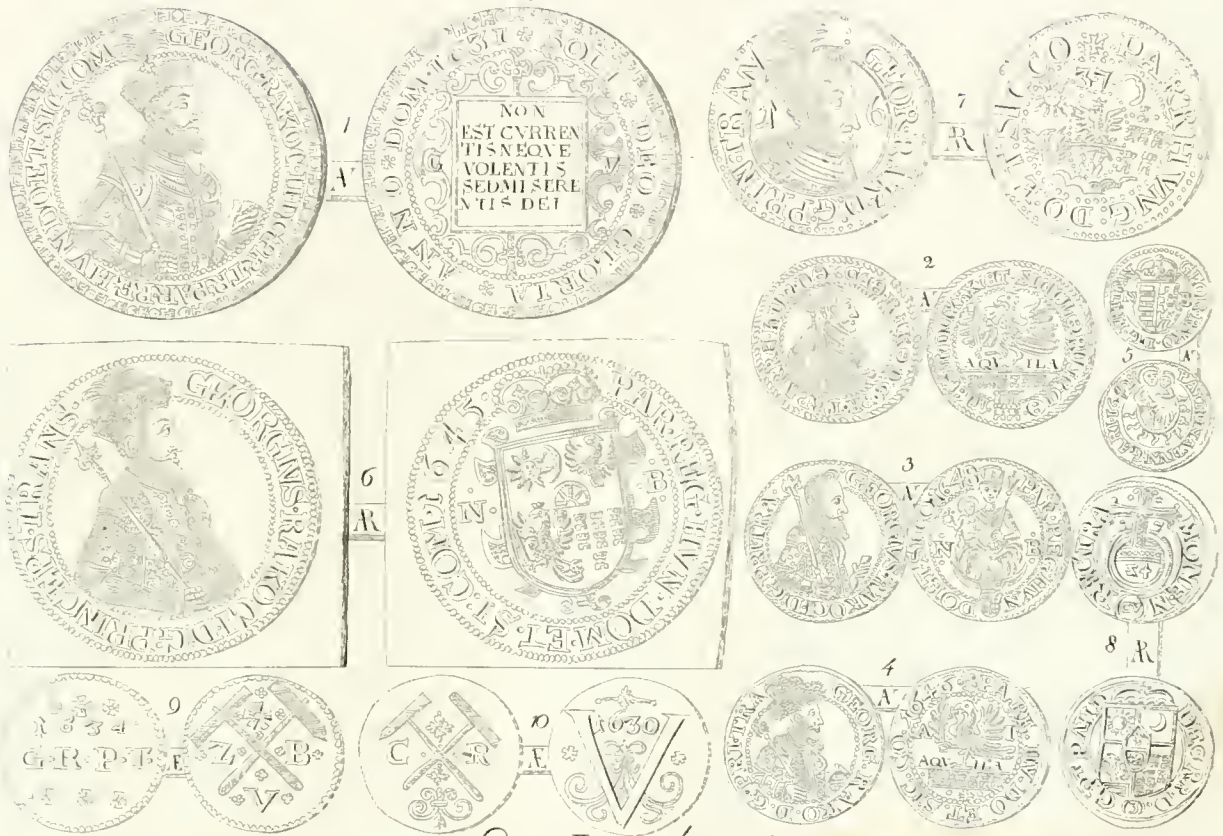
Tab. Betten.

Georg. I. Rakocz.

Tal. X

Georg. II. Rakocz.

Achat: Bartolai.

Ioan: Kemény.

Leopoldi I.

Tab. XIV.

Em. Toköli.

Joseph I.

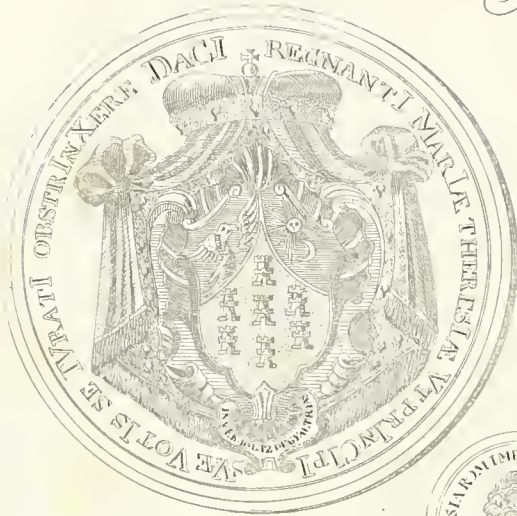
Tab. XV.

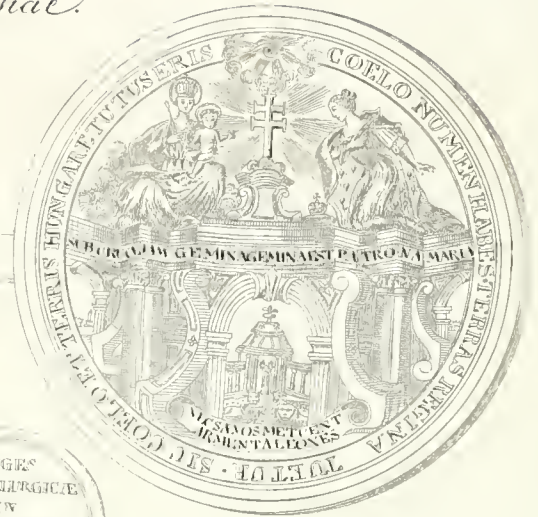
Franc. Raikoczy

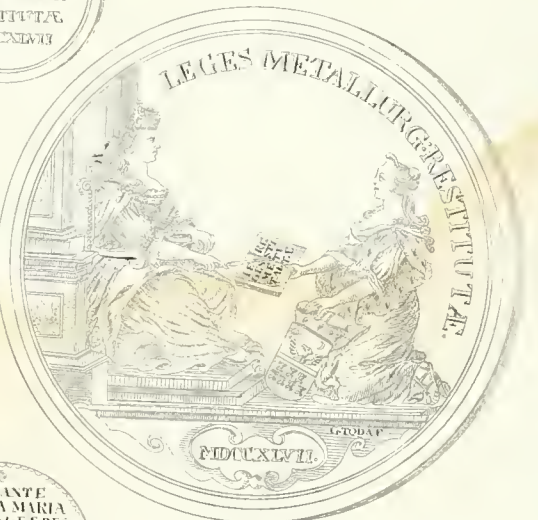
1
R

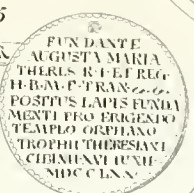
3
R

2
R

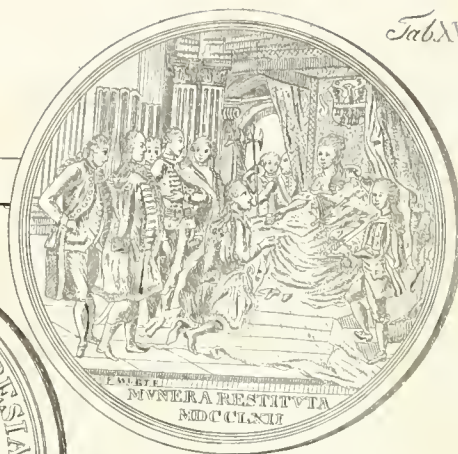

5
R

4
R

R Æ

4

R R Æ Æ

R R Æ Æ

Josephi II.

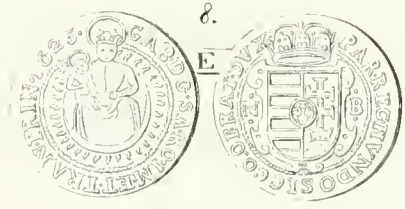
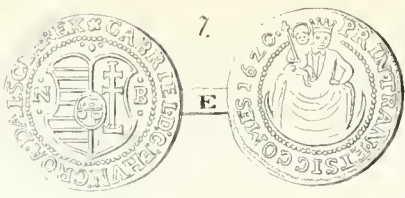
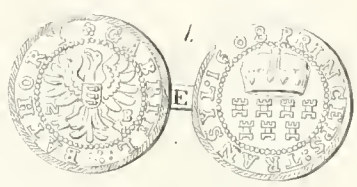
Tab. XX.

Leopoldi II.

CJ Erdi, Janos
2630 Erdelyi ernei
E7
Atlas

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 21 17 04 001 8